

СТРАТЕШКИ ПРИСТУП ЕВАЛУАЦИЈЕ ВРЕДНОСТИ КОДЕКСА ЧАСТИ ПРИПАДНИКА ВОЈСКЕ СРБИЈЕ

др Срећко Кузмановић¹

Апстракт

Кодексом части припадника Војске Србије уређују се општа морална начела војне професије, њене основне вредности и норме понашања припадника Војске Србије, који своје понашање усклађује и са одредбама Кодекса части. Истраживање смо започели претпоставком да су вредности предвиђене Кодексом части правилно одређене, узимајући у обзир да су оне водиља наших животних одлука. Истраживање смо реализовали на репрезентативном узорку од 1.477 испитаника, професионалних припадника Војске Србије, применом скале процене Ликертовог типа аутора текста "СВ-2011", која обухвата 63 вредности. Од испитаника је тражено да процене колико су за њих важне понуђене вредности и да на листу за одговоре заокруже број који описује одговор са којим се слажу. Применом факторске анализе дошли смо до закључка да су се *кардиналне војне вредности* издвојиле као најважнији фактор, који у себи садржи девет од десет вредности предвиђених Кодексом части. На тај начин смо извршили евалуацију датих вредности и дошли до сазнања да су исте правилно одређене од стране радног тима за израду Кодекса части. Резултати истраживања нас не могу са сигурношћу довести до закључка да је дошло до прихватања наведених вредности, и то зато што је временски период од момента усвајања Кодекса части до реализације истраживања кратак.

Кључне речи: вредности, кодекс части, кардиналне војне вредности, факторска анализа

КОДЕКС ЧАСТИ ПРИПАДНИКА ВОЈСКЕ СРБИЈЕ

Професионални морал представља систем моралних обавеза друштвених или професионалних група, скуп правила, прописа, смерница, норми и идеала, које су чланови професије дужни да следе, а писано или неписано се излаже у кодексу части (етичком кодексу професије). Кодекс части обезбеђује прописе за морално значајну ситуацију у одређеној социјалној заједници и мора да буде потпун и

¹ Војна академија, Универзитет одбране у Београду, Е-пошта:
srecko.kuzmanovic@gmail.com

доследан. Пошто кодекс части представља етички кодекс професије, потребно је да појаснимо част и професију, односно професионализам.

Част представља ону моралну заповест која нас покреће да у свакој прилици човечност у себи, достојанствено и неокаљано сачувамо. Част је спољашњи израз човековог достојанства и исконски данак² (поштовање и признање) који човеку указују његови другови и суграђани. Што је већа и узвишенија дужност коју професионални припадник Војске Србије испуњава, утолико је већа част која му се и одаје. Што је несебичнији и оданији у испуњавању својих дужности, толико је већа и његова лична част. Највећа част сваког професионалног припадника је заслужити поштовање и признање својих претпостављених, потчињених и суграђана. Од њега се очекује да је частан – да се држи моралне заповести којом чува унутрашњу част, односно човечност у себи, али и да је честољубив – да је прожет љубављу за спољном чашћу, за свим што је добро и племенито. Част га чини издржљивим, несебичним, постојаним, смелим, чврстим и сигурним у свим ситуацијама и представља његову светиљку и компас која му указује прави пут током његових искушења. Д. Маринковић сматра да је част „скуп свих вредности које човек има и ужива као људско биће и као члан људске заједнице ... уколико се више испуњавају моралне дужности, утолико расте или опада његова морална вредност“.³

Професија обезбеђује друштву часна (неупоредива) добра, којим се тежи због њих самих, док остали послови обезбеђују инструментална (упоредива) добра. Тако медицинска професија друштву обезбеђује часно добро – здравље, правна професија обезбеђује правду, просвета – образовање, новинарство – истину, свештенство – спасење, рачуноводство – поверење, док официрска професија обезбеђује часно (неупоредиво) добро – безбедност. Дакле, професионалац пружа услуге неопходне за функционисање друштва, попут здравља, образовања, правде, истине, спасења, поверење или безбедности, док су његови критеријуми стручност, одговорност и припадност групи. Професија захтева високо образовање, заснива се на наукама, има монопол у одређеној друштвеној делатности, свој језик (жаргон), своја удружења и свој професионални морал.

Кодексом части припадника Војске Србије⁴ уређују се општа морална начела војне професије, њене основне вредности и норме понашања припадника Војске Србије.

² Некада је *данак* представљао исказивање поштовања или признања према некоме, а касније је представљао материјалну обавезу коју је неки град или држава морала испунити у корист другог града или државе. Данак се везује и за вазални однос, односно финансијску обавезу вазала према неком великом царству. У савременом свету се данак преселио у подручје криминала и заменио термином „рекет“.

³ Маринковић, Д.; *О заштити официрске војничке части*, Свеславенска књижара Стефановић, Београд 1932, 10.

⁴ Радни тим формиран у Управи за људске ресурсе (Ј-1) ГШ ВС од представника организационих делова Министарства одбране и Генералштаба Војске Србије – стручних лица из области етике, историје, социологије, права и психологије, израдио је Кодекс части припадника Војске Србије. Тим су сачињавали Стевица С. Карапанџин, пуковник др Илија Кајтез, пуковник др Борислав Д. Гроздић, капетан мр Далибор Денда, капетан мр Миљан Милкић, поручник Дејан Андрић и поручник Вук Вујовић. Представници Филозофског факултета (проф. др Јован Бабић и доц. др Иван Вуковић),

Кодекс части чува, негује и развија највредније српске војне традиције. Поред обавезе да поступа у складу са Уставом, законима, војним прописима и нормама међународног хуманитарног права, као и општим друштвеним и моралним начелима, вредностима и нормама, припадник Војске Србије своје понашање усклађује и са одредбама Кодекса части. Пуковник Стевица Карапанџин, генералштабни официр који је био један од носиоца израде моралног кодекса наше војске, истиче: „Савремена војна пракса сведочи о оправданости кодификације понашања припадника војне професије, чему у прилог иде и чињеница да се стручним војним правилима тешко може прописати њихова етичност, како у свакодневним мирнодопским условима, тако и приликом извођења операција. Убрзана и свеобухватна реформа система одбране Републике Србије и реорганизација Војске Србије, уз очекивање њене професионализације и нових мисија, представљају нов амбијент у коме се јавила потреба доношења посебног документа, као реалног оквира за уређење области чија суштина није обухваћена законском и подзаконском регулативом. Многа етичка питања са којима су се у нашој досадашњој војној пракси сусретали припадници војне професије, како у служби, тако и ван ње, била су искључиво у сфери обичајног, али не и нормативног“.⁵ Уважавање општих моралних начела војне професије, неговање и развијање њених основних вредности и достизање дефинисаних норми понашања у личној је одговорности припадника Војске Србије. Припадник Војске Србије руководи се следећим општим моралним начелима: служење отаџбини Србији; савесно и стручно вршење дужности; човечно поступање.

Припадник Војске Србије промовише основне вредности предвиђене Кодексом части тако што негује и развија сопствене врлине и прихвата и поштује норме понашања: са отаџбином је у заветном односу и безусловно је брани; поштује, чува и брани државна и војна обележја и достојанствено носи униформу Војске Србије, у служби и ван ње; приликом извршавања борбених задатака силу употребљава само колико је неопходно, и човечно поступа према заробљеном непријатељу и цивилима, посебно према старијим особама, женама и деци; не дозвољава да средства ратне технике која су му поверена доспеју исправна у посед непријатеља, а у случају заробљавања, одбија сарадњу која је у супротности са правним нормама и одредбама Кодекса части; не прихвата чин издаје; никада другог припадника Војске Србије не оставља у невољи; поштује личност и различитости; не псује, не вређа и не изражава се погрдно о вредностима које другима представљају светињу; посвећен је војној професији и живи у складу са њеним вредностима; настоји да контролише понашање, буде смирен и прибран, а

Српске академије наука и уметности (Данило Баста), Института за модерну историју Србије (др Александар Животић), Института за савремену историју (др Бојан Б. Димитријевић) и Министарства вера Републике Србије (мр Александар Раковић). У раду је учествовала и Гордана Стевановић из Заштитника грађана Републике Србије, у своје лично име, не као представник наведене институције.

⁵ Карапанџин, С.; Кодекс части припадника Војске Србије, *Нови гласник*, Београд 2012, стр. 125.

у борби са собом, непријатељем и природним стихијама непоколебљив, држи дату реч, буде самокритичан, правдољубив, истинољубив, трпељив, скроман, поуздан и отворен, личне интересе усклађује са општим, не буде порочан, сујетан, осветољубив, осоран, бахат, хвалисав и охол, не ласка и не оговара друге, буде морални узор за све чланове друштва.

Повреда Кодекса части од стране припадника Војске Србије повлачи моралну одговорност и сматра се недостојним поступком, који другим припадницима Војске Србије представља негативан пример у понашању. Кодекс части је саставни део планова и програма свих нивоа оспособљавања, школовања и усавршавања у Војсци Србије. Унапређење општег нивоа поштовања одредаба Кодекса части постиже се командовањем, обуком, контролом и свакодневним васпитним радом претпостављених.

За припадника Војске Србије, основне вредности предвиђене Кодексом части су: верност отаџбини (припадник Војске Србије је веран отаџбини Србији, он ту верност сматра војничким идеалом); посвећеност професији (стручно и одговорно обавља своје послове, он служи у свим мисијама Војске Србије без обзира на тешкоће и опасности); оданост (привржен је својој јединици, он помаже другом припаднику Војске Србије у свим околностима); храброст (спреман је да се суочи са неизвесношћу, опасностима и злом, он тада доноси исправну и разумну одлуку без обзира на ризик); дисциплинованост (поштује Устав, законе и војне прописе, он свесно и савесно испуњава своје обавезе и извршава наређења претпостављеног); солидарност (са другим припадницима јединице дели проблеме професије, он својим понашањем доприноси развоју међусобног поверења и заједништва); човечност (не злоставља, не вређа и не понижава друге, он не користи силу већу од оне која је неопходна да би се непријатељ савладао); достојанство (чува целовитост своје личности и личности другог, он настоји да унапреди углед и поверење које припадници Војске Србије имају код грађана); пожртвованост (спреман је на одрицања ради добробити отаџбине, Војске Србије и своје јединице, он за то не очекује награду) и поштовање (своју част и част другог сматра једнаким, он не повређује вредности и светиње другог и не чини другом оно што не жели да чине њему). Наведене вредности представљају највише циљеве који се остварују врлинама и понашањем припадника Војске Србије.

КОДЕКС ЧАСТИ ДРУГИХ ПРОФЕСИЈА И СТРАНИХ ОРУЖАНИХ СНАГА

Лекарски кодекс части: лекар и стоматолог (у даљем тексту лекар) свечано се обавезују да ће свој позив обављати савесно и одговорно и да ће поштујући традиције професије применити своје познавање вештине лечења на најхуманији начин; унапређивање и чување здравља, лечење оболелих и продужење људског века је основни задатак сваког лекара; лекар увек пружа свима подједнако стручну помоћ, без обзира на расу, веру, пол, националност, политичку припадност и социјални положај; поступајући по правилима науке и струке, лекар је дужан да примени савремену медицинску доктрину; лекар је дужан да чува

углед и достојанство професије и не сме ни под претњом употребити своје знање насупрот професионалним правилима и закону; према својим учитељима и колегама ће исказивати дужно поштовање; и чуваће тајну која му је поверена.

Новинарски кодекс части: дужност поштовања истине, заштите људских права и објективног информисања јавности; дужност провере тачности информација, те забрана њиховог искривљивања и фалсификовања; објављивање лажних вести повлачи дужност њиховог кориговања на примерен начин; дужност је да се вести, информације и подаци прибављају на частан начин; дужност новинара да штити углед професије и штити пословну тајну; дужност је да избегава утицај приватних или пословних интереса трећих лица; и дужност је да уважава приватни живот људи, искључујући његову повезаност с јавним интересом.

Судијски кодекс части налаже да њихови професионални припадници морају да буду независни, праведни, слободни, храбри, долични, неподмитљиви, посвећени, професионални, аполитични и одани кодексу части.

Полицијски кодекс части: морална дужност полицајца да служи човечанству, да чува животе и имовину, да штити невине, да штити од насиља и угњетавања и да поштује слободу, права и једнакост свих људи; морална дужност личног понашања полицајца (вођење часног приватног живота, дужност уздржавања у случају опасности, презира и исмевања, дужност искрености, дужност чувања службене тајне итд.); дужност самоконтроле пред властитим предрасудама, осећањима, анимозитетима и пријатељствима; и дужност оданости према службеној дужности поштовања властите професије и закона.

Кључне вредности у британској војсци су: несебична посвећеност, храброст, дисциплинованост, интегритет, лојалност и поштовање према другима. У војсци САД-а су заступљене следеће вредности: лојалност, дужност, поштовање, несебична посвећеност служби, част, интегритет и лична храброст. Руски официр се руководи слоганом душа Богу, живот отаџбини, а част никоме. У немачкој и аустралијској војсци су заступљене следеће вредности: професионализам, лојалност, иновације, храброст, интегритет и тимски рад. Основне вредности у канадској војсци су: искреност, лојалност, интегритет, храброст, правичност и одговорност.

„Кадет неће лагати, варати, или красти, или толерисати оне који то буду радили“. Ове речи обезбеђују темељ на којем почива морал и етика кадета на Вест Поинту, који су одговорни за развој и примену њиховог Кодекса части. Овај Кодекс части обезбеђује примену професионалних стандарда понашања и самоконтроле кадета Вест Поинта. На овај начин се истиче и њихова нетолеранција према негативним појавама лагања, варања и крађе. Ове забране представљају минималне стандарде етичког понашања по којима кадети морају да живе и они не представљају апстрактне идеале којима треба тежити и пуке забране, већ начин њиховог живота. Дух Кодекса части обележава карактер правих лидера и поставља стандарде осталим старешинама. Кодекс представља скуп општих фундаменталних принципа којима се изражава интегритет и врлине самог човека и манифестује се у његовим делима.

ИСТРАЖИВАЊЕ ПОСТОЈЕЋЕГ СИСТЕМА ВРЕДНОСТИ

Израз „вредност“ потиче од латинског термина „*valeo*“, који значи крепак, јак, здрав. У српском језику реч „вредност“ има широку употребу и значи врлину, доброту, снагу, моћ, храброст, али и цену и корисност. Ђуро Шушњић с пуним правом тврди да вредности одређују смисао живота свакога од нас, то су стварни или идеални предмети за које се вежу човекове потребе и жеље и то да човек види свет оним очима у зависности од тога које су му изабране вредности.⁶

До постојећег система вредности професионалних војних лица Војске Србије покушали смо да дођемо поступком дескриптивне статистике, факторском анализом, униваријантном анализом варијансе и Данкановим тестом опсега. Први део података истраживања о постојећем систему вредности професионалних војних лица Војске Србије добијен је помоћу петостепене Скале процене „СВ-2011“ аутора текста (Табела 1) Ликертовог типа, која обухвата 63 различите вредности. Испитивање је обављено на репрезентативном узорку од 1.477 испитаника (6,91%) – професионалних војних лица Војске Србије и то 271 официра (6,23%), 399 подофицира (5,78%) и 807 професионалних војника (7,96%), свих видова, родова и највећег дела служби. Од испитаника је тражено да процене колико су за њих важне понуђене вредности и да на листу за одговоре заокруже број који описује одговор са којим се слажу. Скала процене „СВ-2011“ обухвата распон од: веома важно (5), важно (4), средње важно (3), мало важно (2) и неважно (1). Понуђене вредности су изабране на основу вредности које се истичу у Уставу Републике Србије, Стратегији националне безбедности, Кодексу части припадника Војске Србије, као и прокламованим европским вредностима. У наведеној скали процене свака вредност је укратко описана, чиме је у многоме пренебрегнута могућност да испитаници различито тумаче поједине вредности.

Како би се донекле превазишао проблем истинитог одговарања на постављена питања, анкете су анонимно попуњаване, а истраживач је присуствовао анкетирању са сваком групом испитаника. Пре почетка активности испитаницима је објашњено да ће се резултати истраживања користити искључиво у научне сврхе, да се не разматрају појединачни резултати већ на нивоу целе групе и да је изузетно важно исказивање искрених ставова.

Добијени подаци истраживања су приказани у Табели 1 и представљају средњу вредност, стандардну девијацију⁷ и ранг ставова испитаника према понуђеним вредностима.

⁶ Шушњић Ђ.; *Религија I*, Чигоја, Београд 1998, 215–222.

⁷ Величина одступања од средње вредности на основу које процењујемо хомогеност испитаника. Група је хомогенија што је стандардна девијација мања, и обрнуто.

Табела 1: Основни статистички показатељи вредности⁸

Ранг	НАЗИВ ВРЕДНОСТИ	Средња вредност	Ст. Дев.	Ред. бр. вредности у упитнику
1	ПОРОДИЦА (људска заједница усмерена ка подизању потомства, задовољавању емотивних и биолошких потреба и обезбеђивању материјалних услова за живот)	4,9025	,34133	52
2	ЗДРАВЉЕ (представља одсуство болести које за последицу има психофизичко, духовно и друштвено благостање)	4,8565	,45649	56
3	СЛОБОДА (супротно од спутаности, када човек може да делује без присиле, принуде и забране)	4,7102	,55214	5
4	ПОШТЕЊЕ (честитост)	4,6899	,59354	9
5	МИР (одсуство рата, идеално стање друштва у коме влада лично и друштвено благостање)	4,6188	,66687	18
6	САВЕСНОСТ (одговорност)	4,6154	,54696	3
7	ПРИЈАТЕЉСТВО (позитиван однос између људи који осећају међусобну симпатију и поверење)	4,6039	,59086	13
8	ДОСТОЈАНСТВО (настојање да се унапреди сопствени углед, као и углед и поверење припадника ВС у друштву)	4,5592	,59814	1
9	ЈЕДНАКОСТ (сви људи су једнаки пред законом)	4,5498	,75511	58
10	ПОШТОВАЊЕ (када човек своју и част другог сматра једнаком и када не повређује личност другог)	4,5477	,59690	54
11	ЧВРСТИНА КАРАКТЕРА (постојаност личности)	4,5261	,61389	16
12	БЕЗБЕДНОСТ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ (одсуство физичког и духовног угрожавања основних вредности грађана Републике Србије и њихових добара)	4,5146	,68912	53
13	ОБУЧЕНОСТ (стечена знања, вештине и способности неопходне за обављање функционалних дужности у својој јединици – установи)	4,4827	,66198	28
14	МУДРОСТ (добро расуђивање)	4,4692	,63643	23
15	ЧОВЕЧНОСТ (представља хуманост и настојање да се свом ближњем помогне односно супротност од вређања понижавања и злостављања других)	4,4651	,65821	51
16	ОЧУВАЊЕ ПРИРОДЕ И ЧОВЕКОВЕ ОКОЛИНЕ (настојање да се реше бројни проблеми који угрожавају човекову околину и опстанак природе)	4,4489	,72946	62
17	ЗНАЊЕ (настојање да се сталним процесом учења прошире личне границе познатог)	4,4414	,63555	35
18	ПОСВЕЋЕНОСТ ПРОФЕСИЈИ (стручно, савесно и одговорно обављање својих послова и задатака)	4,4333	,64112	6
19	НЕЗАВИСНОСТ (када грађани без спољних утицаја управљају државом преко својих представника)	4,4292	,74620	55

⁸ Табеле су резултат ауторове обраде података резултата истраживања, коришћењем програма SPSS 14.0.

Ранг	НАЗИВ ВРЕДНОСТИ	Средња вредност	Ст. Дев.	Ред. бр. вредности у упитнику
20	ИСТИНОЉУБИВОСТ (посвећеност истини)	4,4144	,68492	24
21	КОЛЕКТИВНИ ДУХ (дух заједништва)	4,3886	,71232	11
22	НЕПОВРЕДИВОСТ ВЛАСНИШТВА (власник својине има неotuђиво право да користи и остварује интерес над својом имовином)	4,3825	,75208	61
23	ПРАВДОЉУБИВОСТ (када ценимо правду у смислу правичног, исправног и моралног поступања)	4,3751	,69950	39
24	ДИСЦИПЛИНОВАНОСТ (савесно извршавање наређења претпостављеног и поштовање прописа и закона)	4,3737	,69048	46
25	ВЛАДАВИНА ПРАВА (постојање правног поретка у земљи и међународним институцијама, а не самовоља појединаца и утицајних друштвених група)	4,3690	,79629	63
26	ДРУЖЕЉУБИВОСТ (када човек није повучен у себе, већ воли да проводи време са другим људима)	4,3602	,70825	20
27	ЧАСТ (умереност између немања осећања части и славољубља)	4,3595	,75264	25
28	СОЦИЈАЛНА ПРАВДА (представља стање у коме већина или сви чланови друштва имају иста основна права, могућности, обавезе и социјалне користи)	4,3453	,76858	60
29	ЉУБАВ (усмереност према бризи, милосрђу и добру других)	4,3385	,71413	43
30	ХЛАДНОКРВНОСТ (присебност при извршавању ризичних задатака)	4,3290	,76424	19
31	ОДЛУЧНОСТ (супротно од сталног преиспитивања одлука)	4,3169	,64377	2
32	ОДАНОСТ (приврженост својој јединици и свим њеним припадницима)	4,3067	,72698	36
33	ЛИЧНИ УГЛЕД (како мишљење имају други о вама)	4,2864	,83205	17
34	ХРАБРОСТ (спремност да се човек суочи са страхом, неизвесношћу и опасношћу без обзира на ризик)	4,2857	,73503	49
35	ЉУДСКА ПРАВА (су заснована на урођеном људском достојанству, а одређена Универзалном декларацијом о људским правима УН-а и другим правним актима)	4,2634	,84446	31
36	НАДА (уверење у позитиван исход догађаја и разних околности у животу)	4,2586	,77791	32
37	ВЕРНОСТ ОТАЏБИНИ (љубав, брига за отаџбину и спремност да се жртвујемо за њу)	4,2532	,84315	38
38	САМОПОШТОВАЊЕ (умереност између самопотцењивања и хвалисавости – разметљивости)	4,2058	,80540	30
39	ТРАДИЦИЈА (скуп духовних и материјалних знања, достигнућа и вредности које се одржавају усменим преношењем и на којима почива идентитет неке културе)	4,1564	,79330	47
40	АМБИЦИОЗНОСТ (намера и настојање да се на основу својих способности и уложеног труда напредује у служби)	4,1469	,85742	12

Ранг	НАЗИВ ВРЕДНОСТИ	Средња вредност	Ст. Дев.	Ред. бр. вредности у упитнику
41	СКРОМНОСТ (супротно од разметљивости)	4,1293	,77052	7
42	УМЕРЕНОСТ (проналажење мере између две крајности)	4,1212	,75138	44
43	ТОЛЕРАНТНОСТ (попустљивост, спремност на компромисе, иако се са туђим схватањима не слажемо)	4,1178	,78152	4
44	СВЕСТРАНОСТ (подручје интересовања није само уско усмерено на занимање или професију којом се човек бави)	4,1158	,77179	14
45	ПОНОС (умереност између понизности и надувености – охолости)	4,1124	,89615	22
46	НАЦИОНАЛНА РАВНОПРАВНОСТ (једнакост свих нација)	4,1077	,96268	59
47	СОЛИДАРНОСТ (свест о потреби узајамне одговорности и настојање да се лични интереси подреде интересима своје јединице)	4,0636	,77390	41
48	СВЕТИ ПРЕЦИ (личности које је Црква прогласила за свеце на основу њихових добрих дела, страдања и/или побожног живота)	4,0569	,99906	8
49	МИЛОСРЂЕ (добровољан чин самилости – опраштања)	4,0467	,75966	45
50	ЦРКВА (установљена заједница људи уједињених вером у једнога Бога)	4,0183	1,03806	27
51	НОВАЦ (као материјална вредност али и уверење да само поседовање новца доноси сигурност и поштовање)	3,9878	,98353	34
52	БОГ (свезнајуће, свемоћно, свеприсутно, натприродно, бестелесно биће, стваралац и надзорник свемира као и оличење савршеног добра)	3,9695	1,06992	37
53	ПОЖРТВОВАНОСТ (спремност на одрицања ради добробити своје јединице, ВС и отаџбине без очекивања награде)	3,9425	,95994	29
54	ДАРЕЖЉИВОСТ (супротно среброљубљу, умереност између шкртости и расипништва)	3,9370	,79597	48
55	СПАСЕЊЕ (чин којим Бог човека поново доводи у стање заједништва са собом)	3,8422	1,08895	15
56	РАВНОПРАВНОСТ ПОЛОВА (једнакост мушкараца и жена у друштвеном и политичком животу)	3,8030	1,06422	57
57	ПОСЛУШНОСТ (покорност, кротост)	3,7549	,94542	40
58	ДЕМОКРАТИЈА (политички систем базиран на могућности грађана да бирају своје политичке представнике)	3,5308	1,18649	50
59	ХЕДОНИЗАМ (усмереност ка задовољству и уживању)	3,3893	1,09975	21
60	МИСИОНАРСТВО (настојање да се сопствене вредности пренесу другим људима изван граница наше земље)	3,2905	1,11724	26
61	АВАНТУРИЗАМ (љубав према пустоловинама и склоност излагању опасностима)	3,2451	1,14447	33
62	МОЋ (могућност да се својим положајем, способностима и/или економском снагом наметне воља другоме)	3,0142	1,26841	10
63	ПОПУЛАРНОСТ (настојање да будемо у центру пажње непосредног окружења или јавности)	2,9425	1,08766	42

Резултати истраживања показују да су професионална војна лица Војске Србије спремна да поднесу највеће жртве за наведене вредности, зато што у њих човек верује, за њих живи и за њих је спреман да поднесе највеће жртве. Овако висок ранг првих десет манифестних варијабли, чија средња вредност прелази 4,50 нам говори да су то управо оне вредности које су високо рангиране у вредносној оријентацији испитаника, при чему су највећим делом веома важне за испитанике и њихов живот уопште. Ниска стандардна девијација (испод 0,75) нам говори о уједначености и хомогености групе при исказивању својих ставова о поменутом питању.

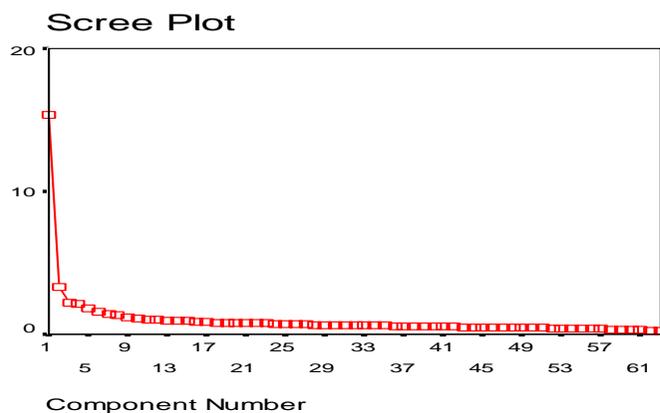
Један од задатака научног истраживања јесте утврђивање повезаности појава, чиме се омогућава предвиђање догађаја и појава које ће се збити на основу неких познатих индикатора или података. Поступак факторске анализе примењен је на целокупном узорку од 1.477 испитаника. Тиме су се, према унапред задатим математичко-логичким условима, 63 различите манифестне варијабле редуковале на 12 базичних (латентних), које смо назвали факторима. Сама матрица је подвргнута тестовима значајности да би се проверила оправданост примене факторске анализе. Вредност индекса адекватности узорка износи 0.955, што се иначе сматра одличним показатељем. Вредност Бартлетовог теста сферичности је такође висока и представља поуздану основу за примену факторске анализе (Табела 2).

Табела 2: Тестови статистичке значајности за димензију вредности

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,955
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	33563,706
	Df	1953
	Sig.	,000

Као помоћни критеријум за одређивање броја издвојених фактора коришћен је Кателов scree тест (Табела 3), на коме се види да је у питању дванаест издвојених фактора, зато што до дванаестог фактора црвена линија има облик кривуље, која након тога постепено прелази у скоро праву линију.

Табела 3: Кателов scree тест

Полазни квантитативни показатељи у овој анализи добијени су из Скале процене „СВ-2011“, у којој су испитаници оцењивали важност понуђених вредности. Примењена факторска анализа је према назначеном критеријуму омогућила да се 63 манифестне варијабле, којима се описују вредности, редукују на 12 базичних (латентних) варијабли, односно фактора.

Издвојених (откривених) дванаест латентних варијабли – фактора (обухваћени су сви они фактори чија је вредност у тоталу већа од 1,00) у овом случају имају значење основних димензија пожељних вредности и покривају 53,176% варијансе, што се може видети из Табеле 4.

Табела 4: Укупна варијанса

Component	Initial Eigenvalues			Rotation Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	15,373	24,401	24,401	4,566	7,248	7,248
2	3,320	5,270	29,671	3,921	6,224	13,472
3	2,242	3,558	33,230	3,715	5,896	19,368
4	2,094	3,323	36,553	3,367	5,345	24,713
5	1,797	2,853	39,406	3,111	4,939	29,651
6	1,569	2,491	41,897	2,924	4,642	34,293
7	1,419	2,253	44,149	2,661	4,224	38,518
8	1,346	2,137	46,286	2,520	3,999	42,517
9	1,181	1,874	48,160	2,118	3,362	45,879
10	1,131	1,795	49,955	1,751	2,780	48,659
11	1,020	1,620	51,575	1,687	2,678	51,337
12	1,008	1,601	53,176	1,158	1,838	53,176
13	,955	1,517	54,692			
14	,920	1,460	56,152			
15	,914	1,451	57,603			
16	,873	1,385	58,988			
17	,853	1,355	60,343			
18	,823	1,307	61,650			
19	,814	1,293	62,942			
20	,802	1,273	64,215			
21	,781	1,240	65,455			
22	,771	1,224	66,679			
23	,748	1,188	67,867			
24	,724	1,149	69,016			
25	,716	1,137	70,153			
26	,698	1,109	71,262			
27	,679	1,077	72,339			
28	,657	1,043	73,382			
29	,646	1,025	74,407			
30	,640	1,015	75,422			
31	,634	1,006	76,428			

Component	Initial Eigenvalues			Rotation Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
32	,620	,984	77,412			
33	,608	,964	78,377			
34	,603	,957	79,334			
35	,591	,939	80,272			
36	,587	,932	81,204			
37	,577	,916	82,121			
38	,569	,903	83,023			
39	,560	,888	83,912			
40	,547	,869	84,780			
41	,529	,840	85,621			
42	,518	,823	86,443			
43	,511	,811	87,254			
44	,499	,792	88,046			
45	,493	,783	88,829			
46	,488	,774	89,603			
47	,481	,763	90,366			
48	,461	,732	91,099			
49	,458	,727	91,826			
50	,447	,709	92,535			
51	,443	,703	93,238			
52	,430	,683	93,921			
53	,425	,675	94,596			
54	,417	,661	95,257			
55	,406	,645	95,902			
56	,398	,632	96,535			
57	,384	,610	97,144			
58	,350	,555	97,700			
59	,343	,544	98,244			
60	,314	,499	98,743			
61	,295	,468	99,211			
62	,262	,416	99,628			
63	,235	,372	100,000			

Полазна основа за одређивање природе фактора јесте његова корелативна повезаност с манифестним варијаблама, што је приказано у варимакс ротираној матрици факторске структуре по Gutman-Кайсер критеријуму (Табела 5). Вредности су наведене по истом редоследу као и у Скали процене „СВ-2011“.

Табела 5: Ротирана матрица факторске структуре вредности

Р. бр.	НАЗИВ МАНИФЕСТНЕ ВАРИЈАБЛЕ	ФАКТОРИ											
		Ф1	Ф2	Ф3	Ф4	Ф5	Ф6	Ф7	Ф8	Ф9	Ф10	Ф11	Ф12
1.	ДОСТОЈАНСТВО	,294	,020	,164	,210	,080	,096	,112	,193	,273	,452	-,045	,038
2.	ОДЛУЧНОСТ	,186	,230	,098	,214	,176	,115	-,031	,129	,293	,518	-,028	-,089
3.	САВЕСНОСТ	,282	,080	,038	,432	,158	,019	,079	-,021	,265	,355	-,043	-,059
4.	ТОЛЕРАНТНОСТ	,223	,457	,048	,083	,026	,145	,163	-,122	,009	,480	,033	,127
5.	СЛОБОДА	-,013	-,003	,129	,141	,042	,012	,193	,239	,021	,520	,337	,083
6.	ПОСВЕЋЕНОСТ ПРОФЕСИЈИ	,502	,080	,093	,305	,142	-,010	,156	-,025	,260	,157	-,050	,001
7.	СКРОМНОСТ	,227	,442	,244	,325	,113	,027	,032	-,042	-,055	,285	-,074	,061
8.	СВЕТИ ПРЕЦИ	,172	,115	,799	,187	,133	,071	-,046	,034	,046	,079	-,009	-,008
9.	ПОШТЕЊЕ	,114	,039	,226	,577	-,031	-,161	,133	,189	,082	,112	,065	,029
10.	МОЋ	,066	-,054	,075	-,020	-,011	,685	-,085	,041	,012	,116	-,008	-,068
11.	КОЛЕКТИВНИ ДУХ	,421	,186	,029	,486	,151	,057	,087	,024	,067	,092	,116	-,070
12.	АМБИЦИОЗНОСТ	,191	,047	,175	,234	-,004	,290	,138	,044	,437	,115	,020	-,151
13.	ПРИЈАТЕЉСТВО	,177	,250	,048	,548	,106	,087	,122	,106	,129	,018	,171	,037
14.	СВЕСТРАНОСТ	-,038	,379	,140	,300	,314	,195	-,083	,068	,230	,184	-,064	-,147
15.	СПАСЕЊЕ	,121	,181	,802	,116	,027	,172	,036	,030	,026	,077	-,010	,038
16.	ЧВРСТИНА КАРАКТЕРА	,105	,111	,222	,458	,194	,110	,066	,243	,242	,150	,019	,081
17.	ЛИЧНИ УГЛЕД	,204	,079	,065	,276	,006	,294	,077	,265	,133	-,036	-,069	,460
18.	МИР	,058	,123	,085	,150	,044	-,046	,281	,178	-,070	,299	,166	,463
19.	ХЛАДНОКРВНОСТ	,253	,038	-,035	,275	,316	,067	-,066	,245	,133	,180	-,041	-,150
20.	ДРУЖЕЉУБИВОСТ	,186	,223	,109	,590	,061	,183	,135	,087	-,039	,100	,056	,051
21.	ХЕДОНИЗАМ	-,027	,061	,110	,149	,062	,656	,046	,043	-,103	,001	-,015	,042
22.	ПОНОС	,106	,087	,081	,150	,121	,411	-,039	,519	,072	,110	,068	,070
23.	МУДРОСТ	,046	,339	,096	,254	,228	,010	-,123	,333	,360	,035	,037	,075
24.	ИСТИНОЉУБИВОСТ	,190	,283	,104	,410	,168	-,106	,023	,393	,020	,028	-,066	,130
25.	ЧАСТ	,177	,160	,131	,215	,081	,033	,050	,608	,119	,067	,083	,059
26.	МИСИОНАРСТВО	,181	,175	,263	,012	-,034	,311	,230	,201	,045	,150	-,168	-,227
27.	ЦРКВА	,117	,089	,843	,060	,011	,110	,070	,063	,060	,042	,017	,044
28.	ОБУЧЕНОСТ	,408	,016	,041	,089	,108	-,058	,118	,127	,565	,067	,085	,011
29.	ПОЖРТВОВАНОСТ	,678	,209	,104	,023	,004	,087	,102	,202	,030	,096	-,043	-,054
30.	САМОПОШТОВАЊЕ	,140	,333	,053	,007	,097	,216	,124	,492	,194	,120	-,027	-,054
31.	ЉУДСКА ПРАВА	,120	,350	,072	-,011	,076	,011	,428	,298	,186	,185	,093	,192
32.	НАДА	,128	,429	,167	,103	,167	,085	,130	,124	,207	,023	,084	,057
33.	АВАНТУРИЗАМ	,037	,168	,109	,084	-,188	,511	,173	,156	,138	- 2,395 E-05	-,051	-,401
34.	НОВАЦ	-,052	-,040	,050	-,081	,136	,565	-,099	-,021	,267	-,073	,185	,203
35.	ЗНАЊЕ	,173	,263	,064	,076	,078	,055	,081	,135	,648	,113	,144	-,019
36.	ОДАНОСТ	,649	,185	,117	,191	,077	,057	,050	,045	,179	,125	,034	,033
37.	БОГ	,094	,132	,822	,033	-,004	,108	,035	,096	,083	,051	,076	-,008
38.	ВЕРНОСТ	,738	,083	,215	,077	,138	-,001	,029	,173	,040	,066	,085	-,052

Р. бр.	НАЗИВ МАНИФЕСТНЕ ВАРИЈАБЛЕ	ФАКТОРИ											
		Ф1	Ф2	Ф3	Ф4	Ф5	Ф6	Ф7	Ф8	Ф9	Ф10	Ф11	Ф12
	ОТАЏБИНИ												
39.	ПРАВДОЉУБИВОСТ	,304	,302	,089	,248	,232	-,109	,162	,330	,070	,051	,131	-,058
40.	ПОСЛУШНОСТ	,505	,207	,168	,109	-,090	,307	,199	-,049	,066	-,051	-,049	,161
41.	СОЛИДАРНОСТ	,474	,371	,059	,172	,142	,037	,127	,137	-,090	,132	,117	,001
42.	ПОПУЛАРНОСТ	,092	,119	,069	-,049	-,016	,687	,111	,014	,011	,016	-,037	-,017
43.	ЉУБАВ	,132	,556	,172	,191	-,014	,157	,115	,041	,067	,013	,176	,070
44.	УМЕРЕНОСТ	,128	,640	,001	,122	,162	-,005	,112	,141	,186	,065	,080	-,071
45.	МИЛОСРЂЕ	,181	,646	,216	,028	,136	,038	,139	,138	,017	,041	-,017	,011
46.	ДИСЦИПЛИНОВАНОСТ	,562	,149	,050	,215	,127	,047	,139	,053	,303	-,022	,020	,100
47.	ТРАДИЦИЈА	,285	,237	,431	,163	,153	,008	,037	,256	,051	-,005	,065	-,156
48.	ДАРЕЖЉИВОСТ	,180	,494	,197	,197	,184	,056	,155	,295	-,046	-,008	,027	-,176
49.	ХРАБРОСТ	,310	,123	,081	,214	,024	,215	,091	,226	,197	,047	,176	-,342
50.	ДЕМОКРАТИЈА	,134	,147	,081	-,001	,211	,082	,452	,244	-,037	,079	-,101	-,002
51.	ЧОВЕЧНОСТ	,149	,380	,155	,204	,180	-,063	,300	,226	,061	-,003	,212	-,020
52.	ПОРОДИЦА	,018	,076	,072	,234	,041	,032	,018	-,021	,082	-,019	,669	-,016
53.	БЕЗБЕДНОСТ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ	,576	,004	,175	,080	,316	-,016	,149	,111	,079	,034	,239	,041
54.	ПОШТОВАЊЕ	,172	,273	,122	,280	,187	-,015	,251	,211	,157	,047	,253	,030
55.	НЕЗАВИСНОСТ	,159	,081	,112	,029	,447	-,066	,176	,285	-,047	,272	,210	-,157
56.	ЗДРАВЉЕ	,121	,124	-,050	-,089	,120	-,019	-,060	,068	,051	,096	,695	,031
57.	РАВНОПРАВНОСТ ПОЛОВА	,129	,122	-,027	,098	,119	,053	,659	-,041	,112	,074	-,065	-,043
58.	ЈЕДНАКОСТ	,094	,002	,050	,284	,375	-,063	,467	-,024	,050	,002	,188	,012
59.	НАЦИОНАЛНА РАВНОПРАВНОСТ	,158	,171	,010	,141	,266	,049	,677	-,012	,047	,033	,014	,063
60.	СОЦИЈАЛНА ПРАВДА	,114	,165	,070	,091	,592	,007	,443	,034	,028	,094	,099	,040
61.	НЕПОВРЕДИВОСТ ВЛАСНИШТВА	,053	,124	-,009	,094	,705	,086	,158	,172	,064	,009	,044	,038
62.	ОЧУВАЊЕ ПРИРОДЕ И ЧОВЕКОВЕ ОКОЛИНЕ	,184	,212	,174	,165	,492	,042	,172	-,011	,155	-,058	,127	,036
63.	ВЛАДАВИНА ПРАВА	,147	,156	,008	,022	,727	-,028	,159	,043	,055	,080	-,003	,048

Први издвојени фактор (Табела 6) има највећи утицај на укупну варијансу (24,401%) и репрезентује манифестне варијабле, које се односе на **кардиналне војне вредности**. Из прве колоне Табеле 5 ротиране матрице факторске структуре смо издвојили следеће вредности: (1/38/0,738)⁹ *верност отаџбини*; (2/29/0,678) *пожртвованост*; (3/36/0,649) *оданост*; (4/53/0,576) *безбедност Републике Србије* (5/46/0,562) *дисциплинованост*; (6/40/0,505) *послушност*; (7/6/0,502) *посвећеност професији*; (8/41/0,474) *солидарност*; и (9/49/0,310) *храброст*.

⁹ Први број представља редни број варијабле по значају у датом издвојеном фактору, други означава редни број варијабле у коришћеној Скали процене „СВ-2011“, трећи број је коефицијент повезаности варијабле са фактором.

Табела 6: Први издвојени фактор **кардиналне војне вредности**

Редни број варијабле по значају	Редни број варијабле у упитнику	НАЗИВ ВАРИЈАБЛЕ	Коефицијент повезаности варијабле са фактором
1.	38	ВЕРНОСТ ОТАЏБИНИ (љубав, брига за отаџбину и спремност да се жртвујемо за њу)	0.738
2.	29	ПОЖРТВОВАНОСТ (спремност на одрицања ради добробити своје јединице, ВС и отаџбине без очекивања награде)	0.678
3.	36	ОДАНОСТ (приврженост својој јединици и свим њеним припадницима)	0.649
4.	53	БЕЗБЕДНОСТ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ (одсуство физичког и духовног угрожавања основних вредности грађана Републике Србије и њихових добара)	0.576
5.	46	ДИСЦИПЛИНОВАНОСТ (савесно извршавање наређења претпостављеног и поштовање прописа и закона)	0.562
6.	40	ПОСЛУШНОСТ (покорност, кротост)	0.505
7.	6	ПОСВЕЂЕНОСТ ПРОФЕСИЈИ (стручно, савесно и одговорно обављање својих послова и задатака)	0.502
8.	41	СОЛИДАРНОСТ (свест о потреби узајамне одговорности и настојање да се лични интереси подреде интересима своје јединице)	0.474
9.	49	ХРАБРОСТ (спремност да се човек суочи са страхом, неизвесношћу и опасношћу без обзира на ризик)	0.310

На основу Табеле 6 јасно уочавамо да је код првог фактора названог **кардиналне војне вредности** издвојено девет варијабли, где првих седам има висок коефицијент повезаности варијабле са фактором и да су то управо оне вредности које је неопходно да буду високо рангиране код сваког професионалног војног лица. Наведене вредности представљају неопходан и довољан услов успешне реализације предвиђених мисија и задатака Војске Србије. Будући да први издвојени фактор покрива четвртину укупне варијансе (24,401%), може се закључити да су професионална војна лица ВС високо свесна важности наведених вредности.

ЕВАЛУАЦИЈА ВРЕДНОСТИ КОДЕКСА ЧАСТИ

Овим истраживањем извршена је и евалуација Кодекса части професионалних припадника Војске Србије, којим је установљено следећих десет основних вредности: *верност отаџбини, посвећеност професији, оданост, храброст, дисциплинованост, солидарност, човечност, достојанство, пожртвованост и поштовање*. Упоредјујући први фактор **кардиналне војне вредности**, којим је обухваћено девет манифестних варијабли (вредности): *верност отаџбини, пожртвованост, оданост, безбедност Републике Србије, дисциплинованост, послушност, посвећеност професији, солидарност и храброст*, са Кодексом части, види се да *безбедност Републике Србије* и *послушност* нису заступљене у Кодексу части, док *човечност, достојанство* и *поштовање* нису заступљене у фактору **кардиналне војне вредности**. Ако се узме у обзир да постоји велика сличност између *послушности* и *оданости* као и између *безбедности Републике Србије* и *верности отаџбини*, закључујемо да се поклапају вредности из Кодекса части припадника Војске Србије и првог фактора **кардиналне војне вредности** и да би војни етос требало изграђивати на вредностима предвиђеним Кодексом части. Набројане вредности су у функцији безбедности Републике Србије. Ако би професионална војна лица Војске Србије извршила интериоризацију безбедности Републике Србије као кардиналне војне вредности, онда би таква Војска својом унутрашњом снагом била гарант успешног извршења предвиђених мисија и задатака.

БИБЛИОГРАФИЈА

1. Allport, Vernon, Lindzey.; *Study of Values*, Houghton Mifflin, Boston, 1960.
2. Bilsky, W., Schwartz, H. S.; *Values and Personality*, European Journal of Personality, 1994.
3. Вујачић, В.; *Област вриједности*, Универзитетска реч, Титоград 1984.
4. Гроздић, Б.; *Православље и рат*, Новинско издавачки центар „Војска“, Београд 2001.
5. Карапанџин, С.; Кодекс части припадника Војске Србије, *Нови гласник*, Београд 2012, 125.
6. Мужих, В.; *Методологија педагошког истраживања*, Завод за издавање уџбеника, Сарајево 1973, 318. Маринковић, Д.; *О заштити официрске војничке части*, Свеславенска књижара Стефановић, Београд 1932, 10.
7. Шушњић Ђ.; *Религија I*, Чигоја, Београд 1998, 215–222.

STRATEGIC APPROACH TO EVALUATION OF CODE OF HONOR OF THE SERBIAN ARMY

The Code of Honor of the Army of Serbia shall be governed by general moral principles of the military profession, its core values and standards of conduct of members of the Army of Serbia that their behavior aligns with the provisions of the Code of Honor. We

started the research with the assumption that the values determined correctly are provided by the Code of Honor, taking into account that the values are the guiding principles of our life decisions. The research was realized on a representative sample of 1477 respondents professional members of the Army of Serbia using assessment scales Likert author of the article "SV-2011" which includes 63 values. Respondents were asked to rate how important the values offered to them were and to circle a number on the answer sheet describing the answer they agreed with. Applying the factor analysis, we came to the conclusion that the most important factor called cardinal military values was singled out, which contains nine out of ten values provided by the Code of Honor. In this way, we evaluated the given values and came to the knowledge that they were correctly determined by the Working Team for the development of the Code of Honor. The survey results we can not with certainty lead to the conclusion that there was an acceptance of those values, because it is a short period of time from the moment of the adoption of the Code of Honor to the realization of research.

Keywords: values, Code of Honor, cardinal military values, factor analysis